

З огляду на це, нормативні конструкції відповідальності органів місцевого самоврядування та їх окремих посадових осіб можна віднести до юридичної відповідальності конституційного типу.

Таким чином, використання методів теоретичної і емпіричної типології підтверджує існування юридичної відповідальності конституційного типу, нормативні конструкції якої містяться як в Конституції України, так і в інших законах, зокрема у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». З урахуванням цього, було б корисним дослідити у відповідний спосіб решту типів юридичної відповідальності, а саме судового, адміністративного та автоматичного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая советская энциклопедия / Гл. ред. А. М. Прохоров. – Третье изд. – М. : Совет. энцикл., 1976. – Т. 25 : Струнино-Тихорецк. – 600 с.
2. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. обществ.-науч. фонд ; пред. науч.-ред. совета В. С. Степин. – М. : Мысль, 2010. – Т. IV. – 736 с.
3. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. – Изд. четвертое, испр. и доп. – М. : Совет. энцикл., 1989. – 1682 с.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

УДК 342.736(477)

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Стародубцев А. А.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: у статті розглянуто звернення громадян та найважливіші акти, що регулюють правовідносини цієї сфери; проаналізовано рівень практичної реалізації громадянами України наданого їм законодавством права вносити в органи державної влади пропозиції; охарактеризовано поняття «звернення громадян», їх загальні ознаки, особливості та специфіку; визначено права громадян на звернення.

Ключові слова: звернення громадян, правовий захист, Закон України, конституційне право, діяльність, державна служба.

Аннотация: в статье рассмотрены обращения граждан и важнейшие акты, регулирующие правоотношения этой сферы; проанализирован уровень практической реализации гражданами Украины предоставленного им законодательством права вносить в органы государственной власти предложения; охарактеризовано понятие «обращения граждан», их общие признаки, особенности и специфика; определены права граждан на обращение.

Ключевые слова: обращения граждан, правовая защита, Закон Украины, конституционное право, деятельность, государственная служба.

Annotation: the article discusses the major appeals of citizens and regulating legal relations in this field; the level of practical realization of the citizens of Ukraine allocated to them by law the right to make a proposal public authorities; describes the concept of «citizens» appeals, their common features and specific features; certain rights to appeal.

Key words: appeals, legal protection, the Law of Ukraine, constitutional law, activities, public service.

Зі становленням незалежної України як демократичної, соціальної, правової держави стало можливим акцентування уваги влади на проблемах людини та забезпеченні її прав і свобод. У статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Основним показником демократичності держави є рівень правового захисту прав і свобод людини і громадянина. У демократичній, правовій державі, право особи, закріплене належним чином, забезпечується всією повнотою влади.

Конституція України гарантує всім право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь, у встановлений законом строк [1].

У контексті розвитку конституційних положень діє ціла низка нормативних актів, які регламентують ці питання. По-перше, це Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року [2], Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян щодо електронного звернення та електронної петиції» від 02 липня 2015 року [3].

02 липня 2015 р. Верховна Рада прийняла зміни до ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» у якій

встановлено, що особливою формою колективного звернення громадян до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування є електронна петиція, та доповнила II Розділ Закону ст. 23-1, де регламентовано порядок подання та розгляду електронних петицій. 28 серпня 2015 р. Президент України видав Указ «Про порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президенту України», відповідно до якого вже з 29 серпня 2015 р. на сайті голови держави запрацював спеціальний розділ для електронних петицій [4].

Крім зазначених, найважливішими актами, що регулюють правовідносини цієї сфери, є Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» від 7 лютого 2008 року [5] та Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації [6]. Варто зазначити, що майже всі законодавчі акти останнього часу містять норми, що передбачають питання оскарження дій посадових осіб.

Усі ці законодавчі акти регулюють питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статусу пропозиції щодо поліпшення їх діяльності, викривати недоліки у роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Вони також забезпечують громадянам можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, установ, організацій незалежно від форм власності, підприємств для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення; захист від переслідування за подання звернень з критикою в діяльності та прийнятті рішень органами державної влади, місцевого самоврядування, установ, організацій ... об'єднань громадян, підприємств, посадових осіб ... та захист від розголошення відомостей, що містяться у зверненнях про особисте життя громадян без їх згоди, відомостей, що становлять таємницю, яка охороняється законом тощо [7].

Під «зверненнями громадян» розуміють викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги [2]. На жаль, законодавець не надає загального поняття звернення громадян, а лише виводить його через види звернень.

У сучасній літературі міститься велика кількість визначень поняття «звернення громадян». Так, наприклад, в Юридичній енциклопедії поняття «звернення громадян» трактується як особисті або групові (колективні) звернення громадян до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, до засобів масової інформації та посад, осіб [8].

Наприклад, С. Авак'ян, розглядаючи право на звернення як одне з основних публічно-політичних прав і свобод, характеризує види звернень, зовсім не пропонуючи загальної дефініції «звернення», вказавши лише, що право на звернення «служить засобом впливу громадян на діяльність органів державної влади та місцевого самоуправління, а в багатьох випадках – також і на інститути громадянського суспільства» [9].

Одинадцятитомний Словник української мови лексему «звернення» розглядає як дію за значенням **звернути** і **звернутися** (виділення наше – А.С.) та сповіщення, розпорядження або заклик, привітальну промову і т. ін., адресовані народові, якому-небудь колективі, організації, спеціалістам якої-небудь галузі [10].

Отже, звернення громадян як правове явище має багатофункціональний характер – це і забезпечення права громадян України на участь в управлінні державними і громадськими справами, це і зворотній зв'язок на діяльність органів публічної влади, це і форма захисту прав і свобод громадянина, це і забезпечення прозорості діяльності органу самоврядування [11].

У цілому лексему «звернення» використовують під час характеристики інформаційного зв'язку між ким-небудь. Воно стосується активної форми зазначеного зв'язку, оскільки означає виражений в усній, письмовій, електронній або в іншій формі засіб ініціювання комунікації між ким-небудь з метою спілкування й отримання відповідного реагування (відгуку) від того, кому адресоване звернення [9].

Таке найширше розуміння слова «звернення» можна застосувати взагалі до будь-яких звернень будь-кого, хто хоче встановити з будь-ким іншим інформаційний зв'язок з метою спілкування.

У статті 1 Закону України «Про звернення громадян» [2] встановлено перелік осіб, що можуть подавати звернення до органів публічної адміністрації. До них відносять громадян України; військовослужбовців, працівників органів внутрішніх справ і державної безпеки, а також осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби (які мають право подавати звернення, що не стосуються їх службової діяльності – А.С.) та осіб, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Звернення громадян стосуються різних напрямів діяльності суспільства й держави, але, здебільшого, вони мають єдину мету – звернути увагу відповідних органів і посадових осіб на необхідність розв'язання проблем, що зачіпають суспільні інтереси або інтереси конкретної особи. Загальними ознаками звернень є те, що вони відбивають стан справ у відповідній сфері діяльності й несуть у собі інформацію, яка направляється в державні органи чи органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, на підприємства, в установи, організації [12].

Загальними ознаками звернень є те, що вони: 1) відбивають стан справ у відповідній сфері діяльності; 2) несуть у собі інформацію, яка направляється в державні органи чи органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, на підприємства, в установи, організації.

Вони надходять у зв'язку з: а) реалізацією конкретних суб'єктивних прав; б) необхідністю виконання обов'язків; в) бажанням придбати відповідне суб'єктивне право, якого особа не має, але яке вона згідно із законодавством може мати; г) необхідністю сприяння в реалізації суб'єктивного права [13].

Через звернення громадян втілюється в життя один із конституційних принципів – участі громадян в управлінні державними та громадськими справами. Звернення є також важливою формою контролю за законністю діяльності

державних органів і органів місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян [12].

Специфіка звернень громадян як засобу забезпечення законності діяльності публічної адміністрації, у порівнянні з іншими засобами є ініціативність (активність) фізичних осіб (так звані ініціативні, заявні провадження, провадження за ініціативною приватних осіб), відсутність державно-владних повноважень у ініціаторів подання заяв, а відповідно і проваджень. Особливість звернень полягає у тому, що їх автори (поряд із проханням щодо своїх прав, їх реалізації) сигналізують про певні порушення у діяльності суб'єктів публічної адміністрації (виявляють і передають певну інформацію уповноваженим органам (особам), що і дає підстави для умовного визнання звернень громадян своєрідним «скороченим контролем», який фактично наближається до нагляду. Шляхом подання звернень громадяни захищають свої права, законні інтереси, свободи й опосередковано (звертаючись до уповноважених органів) захищають існуючі у державі правовідносини, сприяють усуненню правопорушень в діяльності публічної адміністрації, впливають на правову дисципліну у діяльності публічної адміністрації, встановлення режиму законності [14, с. 362].

Важливим заходом реалізації конституційного права громадян на звернення є також особистий прийом громадян. Прийом громадян повинен проводитися в усіх державних органах та установах, а також за місцем роботи та проживання населення тими керівниками та посадовими особами органів та установ, які мають право приймати рішення з питань, що входять до їхньої компетенції.

Усі звернення громадян, подані на особистому прийомі, реєструються. Якщо вирішити порушені в усному зверненні питання безпосередньо на особистому прийомі неможливо, воно розглядається в тому ж порядку, що й письмове звернення. Про результати розгляду громадянину повідомляється письмово або усно, за бажанням громадянина.

Якщо громадянин не отримав відповідь на своє звернення, він відповідно до ст. 55 Конституції України має право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1].

Необхідно враховувати, що дія Закону «Про звернення громадян» охоплює не всі звернення. Так, сфера його застосування не поширюється на категорії звернень (заяв і скарг) громадян, порядок розгляду яких встановлено відповідними статтями Кримінально-процесуального та Цивільного процесуального кодексів, а також Кодексом законів про працю України. Не підлягають також розгляду звернення військовослужбовців, працівників органів внутрішніх справ і державної безпеки, що стосуються їх службової діяльності. Дія Закону не поширюється на розгляд скарг на рішення загальних зборів членів колективних сільськогосподарських підприємств, акціонерних товариств, юридичних осіб, створених на основі колективної власності, а також на рішення вищих державних органів, оскільки для таких звернень передбачено розгляд у судовому порядку.

Також існують окремі приписи щодо застосування електронних петицій як інструменту колективного звернення. В Україні вони використовуються з 02 липня 2015 року (з дати набрання чинності змін до Закону України «Про звернення громадян» – А.С.). Вказівки щодо роботи з петиціями є на сайті Президента України та на сайтах багатьох обласних центрів. З'являються портали електронних петицій на сайтах громадських об'єднань (<https://e-petition.org.ua> – А.С.). За цей час створювалися петиції з різним змістом – від «тролінгу» до дієвих пропозицій.

Законом України «Про звернення громадян» у ст. 14–16 встановлено порядок розгляду кожного з видів звернень – пропозицій (зауважень), заяв (клопотань) і скарг. Ті з них, авторами яких є Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної Праці, інваліди Великої Вітчизняної війни повинні розглядатись особисто першими керівниками органів державного управління [2].

Права громадянина при розгляді заяви чи скарги та обов'язки суб'єктів, що їх розглядають, закріплено відповідно у ст. 18 і ст. 19 Закону України «Про звернення громадян» [2]. Звернення громадян розглядаються безоплатно.

Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до відповідних суб'єктів, має право: особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви; знайомитися з матеріалами перевірки; подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу; бути присутнім при розгляді заяви чи скарги; користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку; одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги; висловлювати усно або письмово вимогу щодо забезпечення додержання таємниці розгляду заяви чи скарги; вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушення встановленого порядку розгляду звернень.

Однак, законодавець, на жаль, не передбачив реального механізму забезпечення цих прав. Зокрема, що дає громадянину право «бути присутнім при розгляді скарги», якщо, як правило, такий розгляд здійснюється посадовою або службовою особою одноособово? Більше того, виходячи зі ст. 19 Закону України «Про звернення громадян» [2], для такої присутності потрібне прохання громадянина. А як забезпечити право громадянина «висловлювати усно чи письмово вимогу щодо таємниці розгляду скарги»? Адже це суперечить принципу відкритості в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. [15], де у ч. 2 ст. 20 зазначається, що будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Натомість у Законі України «Про звернення громадян» [2] не передбачено визнаного в європейському адміністративному просторі права громадянина бути вислуханим перед прийняттям рішення, ні механізм «заслуховування» аргументів скаржника, що, практично, зводять нанівець право громадянина «особисто викласти аргументи особі, що перевіряла скаргу». Замість права особи знайомитися з матеріалами справи згаданий закон передбачає лише право знайомитися з матеріалами перевірки [16 с. 145].

Правам громадянина при розгляді скарги кореспондують визначені ст. 19 Закону України «Про звернення громадян» [2] обов'язки органу державної влади або органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, засобів масової інформації, об'єднання громадян, їх керівників та інших посадових осіб щодо розгляду та реагування на скарги: об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти заяви чи скарги; у разі прийняття рішення про обмеження доступу громадянина до відповідної інформації при розгляді заяви чи скарги скласти про це мотивовану постанову; на прохання громадянина запрошувати його на засідання відповідного органу, що розглядає заяву чи скаргу; скасувати або змінювати рішення, які оскаржуються, у випадках, передбачених законодавством України; забезпечувати поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку із заявою чи скаргою рішень; письмово повідомляти громадянина про результати перевірки заяви чи скарги і сутність прийнятого рішення; вживати заходів щодо припинення неправомірних дій; виявляти та ліквідувати причини і умови, що сприяли порушенням; вживати заходів щодо відшкодування матеріальних збитків та здійснювати інші заходи, передбачені Законом «Про звернення громадян» [2] та іншими законами України [17, с. 271].

Важливою гарантією реалізації права громадянина на звернення у ст. 24–26 передбачена законодавством відповідальність громадян і посадових осіб за порушення вимог Закону України «Про звернення громадян» [2]. Громадянин, який подає звернення, несе відповідальність у випадку, якщо звернення містить наклеп або образу, дискредитацію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших фізичних або юридичних осіб, заклики до розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі та інших протиправних дій.

Водночас, якщо скарга громадянина задоволена, орган або посадова особа, які прийняли неправомірне рішення щодо звернення громадянина, відшкодовують йому матеріальну шкоду, пов'язану з поданням і розглядом скарги, обґрунтовані витрати понесені у зв'язку з виїздом для розгляду скарги, і втрачений за цей час заробіток. Незважаючи на це, громадянина на його вимогу може бути відшкодована і моральна шкода, заподіяна неправомірними діями чи рішеннями посадової особи при розгляді скарги, розмір якої визначається судом [2].

Отже, право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту та однією з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод громадян. Це право включає дві складові: 1) звернення громадян є однією з форм участі населення в державному управлінні, у вирішенні державних і суспільних справ, можливість активного впливу громадянина на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування; 2) спосіб відновлення порушеного права громадянина через подання до органів державної влади скарг, заяв і клопотань. У такому розумінні це механізм виконання соціальних обов'язків публічної влади. Від правильного функціонування адміністративно-правових механізмів реалізації прав громадян, від чіткого й ефективного реагування влади на їхні звернення залежить здатність держави забезпечувати належний захист законних інтересів громадян. Досвід показує, що громадяни України активно користуються своїм правом на звернення [18].

Також зроблено найважливіші кроки й закладено законодавче підґрунтя в роботі системи електронних петицій в Україні, а наскільки дієвим та ефективним видасться такий спосіб взаємодії суспільства і української влади, залежатиме, в першу чергу, від самої влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 року № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян щодо електронного звернення та електронної петиції»: Закон України від 02 липня 2015 року № 577-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/577-19>.
4. Закірова С. Електронні петиції в Україні: становлення системи та механізм дії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:elektronni-petitsiji-v-ukrajini-stanovlennya-sistemi-ta-mekhanizm-diji&catid=8&Itemid=350.
5. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення: Указ Президента України від 07.02.2008 року № 109/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/109/2008>.
6. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 року № 348 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF>.
7. Порядок розгляду звернення громадян. Відповідальність за порушення законодавства про звернення громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutskrada.gov.ua/lucke-miske-upravlinnya-yusticiyi-u-volinskiy-oblasti-informui/poryadok-rozglyadu-zvernenn-gromadyan>.
8. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/12931209/legal/zvernennya_gromadyan.
9. Котлярєвська Г. Визначення поняття та видів звернень громадян до органів влади // Віче. – 2009. – № 22. – листопад.
10. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 3. – С. 465.
11. Звернення громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.en.gov.ua/zvernenna-gromadan>.
12. Адміністративне право / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, В.В. Богущкий та ін., за заг.ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В.В. Зуй. – Х.: Право, 2010. – 624 с.
13. Сівков С. В. Публічне адміністрування соціальної сфери Міністерством соціальної політики України / С. В. Сівков // Право і суспільство. – 2012. – № 4. – С. 129-133.
14. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоєць. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
15. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

16. Кисіль Л.Є. Правове регулювання процедури адміністративного оскарження // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 144–150.
17. Васильев А.С. Административное право Украины. – Х.: Одиссей. – 2003. – 287 с.
18. Щодо конституційного права громадян на звернення до органів державної влади: Роз'яснення Мін'юсту України від 04.04.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0006323-12>.

УДК 347.73

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Россіхіна Г. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: проаналізовано норми чинного фінансового і податкового законодавства. Визначено особливості фінансово-правових норм та механізм фінансово-правового регулювання.

Ключові слова: фінансово-правові норми, застосування норм фінансового права, принципи фінансово-правового регулювання, механізм фінансово-правового регулювання.

Аннотация: проанализированы нормы действующего финансового и налогового законодательства. Определены особенности финансово-правовых норм и механизм финансово-правового регулирования.

Ключевые слова: финансово-правовые нормы, применение норм финансового права, принципы финансово-правового регулирования, механизм финансово-правового регулирования.

Annotation: analyzed norms of the current financial and tax legislation. The specifics of financial and legal norms and the mechanism of financial and legal regulation are determined.

Key words: financial and legal norms, application of the norms of financial law, principles of financial and legal regulation, mechanism of financial and legal regulation.

Загальновідомо, що питання, пов'язані з динамікою, реалізацією, здійсненням права, розглядаються в літературі з теорії права з позиції і в межах такої широкої концепції, як механізм правового регулювання. С. С. Алексєєв підкреслює, що поняття «механізм правового регулювання» дозволяє зібрати разом явища правової дійсності (норми, правовідносини, юридичні акти тощо), визначити їх як цілісність (це досягається, в тому числі, за допомогою поняття «правова система»), представити в працюючому вигляді, висвітлити специфічні функції, які виконують ті або інші юридичні явища в правовій системі, показати їх зв'язок між собою, взаємодію [4, с. 364]. Одним із засновників теорії механізму правового регулювання є М. Г. Александров, який вважає виявом правового впливу правові заборони, правоздатність (правовий статус), правову компетенцію, а також правові відносини [1, с. 188-196]. З цього приводу С. С. Алексєєв констатує, що дозволи і заборони, а також зобов'язання – найбільш глибокий шар механізму правового регулювання. Перетворюючись у процесі правового регулювання в реалізацію права, вони як би проникають у всі ланки механізму правового регулювання – юридичні норми, правовідносини, акти реалізації, багато в чому зумовлюючи їх риси й особливості [3, с. 270]. Навпаки, В. П. Казимирчук, який є автором ідеї про соціальний механізм дії права, звертає увагу на те, що вихідними елементами правореалізації є два феномени: юридична норма і соціальна ситуація, якої вона безпосередньо стосується. Наявність двох компонентів – норми і соціальної ситуації – викликає ланцюжок організаційних (якщо йдеться про установу) і психологічних (якщо діє посадова особа або громадянин) подій: оцінка ситуації, аналіз норми, співставлення приписів норми з інтересами і мотивами суб'єкта, прогнозування наслідків застосування (і незастосування) норми тощо [6, с. 84-85].

Саме аналіз механізму фінансово-правового регулювання дасть можливість глибше пізнати його логічну стрункість, наявність (відсутність) компонентів, які сприяють ефективній реалізації норм фінансового права, продуктивності їх взаємодії. Предмет теоретичного аналізу суспільних відносин у сфері дії норм фінансового права найчастіше становить змістовий аспект фінансово-правового регулювання. Сучасна юридична наука потребує нового бачення у дослідженні механізму фінансово-правового регулювання. З огляду на це уявляється важливим звернути увагу на змістовне наповнення та особливості таких категорій, як «механізм правового регулювання» і «правова система», порівняти їх, оскільки вони співвідносяться як частина і ціле, адже правова система, поряд з категорією «механізм правового регулювання» включає в себе інші категорії: «право», «юридична практика», «пануюча ідеологія» [13, с. 625-626].

Слід зауважити, що серед правознавців не існує єдиного підходу до розуміння механізму правового регулювання. Одні розглядають цей процес з позицій синтезу, інші дослідники будують свій аналіз на розщепленні цілісного механізму правового регулювання, поглиблено вивчаючи лише його окремі елементи, а треті – акцентують увагу на